

- הגדרת ברכות התורה וחוב הנשים בהן ובכפר הקרבנות
- בגדר מצות "ולמדתם אותם"
- שאלה לרבו בענין אחר
- בענין תלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו
- שער הציון

עומקא דפרשה

- ערב חג השבועות תשס"ט
- הערות בהלכות ת"ת
- שיעור חיוב דתלמוד תורה
- גדר מצות תלמוד תורה
- בענין ברכת התורה

פר' נשא - בענין מצות תלמוד תורה

שיעור חיוב דתלמוד תורה

הרב צבי נוימן

ברכות (לה:): ת"ר "ואספת דגנך" מה ת"ל לפי שנאמר "לא ימוש ספר התורה מפריך" יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהם מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל. ר"ש בן יוחאי אומר אפשר אדם חורש וכו' ולא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום נעשית מלאכתן ע"י אחרים וכו'. מבואר דנחלקו ר' ישמעאל ורשב"י דלדעת ר' ישמעאל אף דכתיב "לא ימוש" מ"מ עליו להשתדל לעסוק לפרנסתו ולרשב"י חייב לעסוק בתורה ופרנסתו תבוא מאליו.

והקשה בקרן אורה במנחות (צט:): דשם במנחות הפכו ר' ישמעאל ורשב"י שיטתם ושאל רבי דמה את רבי ישמעאל מהו לעסוק בחכמה יונית וענה לו ר' ישמעאל כיון דכתיב "לא ימוש ספר התורה מפריך" חייב לעסוק בה כל היום והלילה ואסור ללמוד חכמה יונית ואילו דעת רשב"י שם דאם קרא בשחרית וערבית קיים קרא ד"לא ימוש" וכתבו התוס' במנחות (סד:): ד"ה ארור דלרשב"י מותר ללמוד חכמה יונית כיון שקיים קרא ד"לא ימוש" בשחרית וערבית. נמצא דהפכו שיטתם וכן עמד בזה בהגהות מהר"ץ חיות בברכות שם.

ונראה ביישוב הדברים דהנה התוס' שם במנחות הקשו כיון דגזרו בימי בית שני בארור על מי שילמד בנו חכמה יונית היאך מבואר דלרשב"י מותר ללמוד חכמה יונית ותימצו דברי רשב"י אמורים לצורך כגון לצורך המלכות בזה לא גזרו והוסיפו התוס' דהא דאסר ר' ישמעאל ללמוד חכמה יונית ע"כ דאיירי שלא לצורך עכ"ד התוס': ודבריהם תמוהים דבשלמא לרשב"י דיצא יד"י "לא ימוש" בשחרית וערבית וכל האיסור מטעם גזירה שייך לומר דלא גזרו לצורך אבל לדעת ר' ישמעאל דס"ל דקרא ד"לא ימוש" הוא כל היום מהיכ"ל לומר דלצורך מותר. אמנם נראה שדברי התוס' מוכחים מיניה וביה מהסוגיא דמנחות דהגמ' מביאה תחילה דברי רשב"י דקרא ק"ש שחרית וערבית יצא יד"ח "לא ימוש" אח"כ מביאה הגמ' דעת ר' ישמעאל שאסר ללמוד חכמה יונית דס"ל ד"לא ימוש" פירושו כל היום ומביאה הגמ' דר' ישמעאל חולק בזה על דעת ר' שמואל בר נחמני המתיר ללמוד חכמה יונית דס"ל דקרא ד"לא ימוש" אינו לא חובה ולא מצווה אלא ברכה עיי"ש. והסוגיא צריכה ביאור דכיון שכתבו התוס' דלרשב"י מותר ללמוד חכמה יונית א"כ למה מציינת הגמ' דר' ישמעאל חולק רק על ר' שמואל בר נחמני הרי הוא חולק גם על רשב"י הנ"ל. ועכ"ל כדברי התוס' דוודאי גם לרשב"י אסור ללמוד חכמה יונית ורק הא דהתיר היה לצורך וגם ר' ישמעאל מתיר לצורך אלא דמה דאסר היה שלא לצורך. אלא דמ"מ עדיין יקשה מהיכ"ל דגם לר' ישמעאל מותר לצורך כיון דלדידיה קרא ד"לא ימוש" הוא כל היום.

ומכל זה אנו מוכרחים ליסודו של האור שמח פ"א מתלמוד תורה שכתב דוודאי גם רשב"י מודה דחייב לעסוק בתורה כל היום אלא דרשב"י נקט את שיעור המינימום שמוחייב אדם ללמוד דבה אפי' באה מצוה שא"י לעשותה ע"י אחרים אינו נדחה מפני המצוה, דשיעור זה דשחרית וערבית הרי הוא כמצות לולב והגע עצמך ודאי דלולב אינו נדחה מפני מצוה שא"י לקיימה ע"י אחרים דמאי אולמא האי מהאי ורק בשאר היום מחוייב כל אדם לעסוק בתורה כפי כוחו ומזונו וחובו זה משתנה מאדם לאדם וחייב זה גם נדחה מפני מצוה שא"י לקיימה ע"י אחרים. ובה מיישב האור"ש קושיית הר"ן נדרים (ח). היאך חלה שבועה על שבועה הלא מושבע ועומד מקרא ד"ושנתנם" וע"ז תירץ האור"ש דדווקא מצוה קבועה לכל אדם שבועה לא חלה עליו אבל מצווה המשתנת שפיר חלה עליו שבועה.

ועי' בשאג"א סי' א' שכתב דלהפוסקים כשמואל בברכות (כא). דק"ש דרבנן וקרא ד"ושכבך ובקומך" לדברי תורה ע"כ דאין הפירוש כל היום רק שחרית וערבית דאל"כ נמצא דשמואל חולק על רב דס"ל בנדרים (ח). דבשחרית וערבית נפיק. אמנם לדברי האור"ש הנ"ל אינו מוכרח דאף אם הכוונה לכל היום מ"מ סו"ס הוי מצוה המשתנת מאחד לאחד ולכן השבועה חלה.

ועכ"פ נחזור לדברי התוס' דלפ"ד האור"ש דבריהם מתישבים היטב דהא דף לר' ישמעאל דקרא ד"לא ימוש" הוא כל היום מ"מ לצורך כצורך המלכות שרי שרי גדר המצווה בין לרשב"י ובין לר' ישמעאל בבוקר ובערב וזהו שיעור המינימום ומה שנוגע לשאר היום החיוב הוא לפי כוחו ויכולתו רק כיון דרשב"י איירי לצורך כמש"כ התוס' לכן נקט רשב"י דבשחרית וערבית יצא שיהו שיעור המינימום מחוייב שאינו נדחה משום צורך ור' ישמעאל דאסר ללמוד חכמה יונית ע"כ איירי שלא לצורך אבל כל דהוי לצורך מודה שילמד כיון שכבר קיים שיעור המינימום דשחרית וערבית.

ולהמבואר מיושב היטב קושיית הקרן אורה דמה דנחלקו ר' ישמעאל ורשב"י בברכות הוא האם השתדלות הפרנסה חשיב צורך דוודאי אי הוי צורך לכ"ע שרי דבטל לימוד היום עבורו כיון דנפיק שחרית וערבית ורשב"י ס"ל דלא הוי צורך להקטיל יומן פרנסתו ור' ישמעאל ס"ל דחשיב צורך דהנהג בהם מנהג דרך ארץ. אך אי הוי צורך כצורך המלכות בזה ודאי גם לרשב"י שרי.

הערות בהלכות ת"ת

הרב ישראל חיים סלושין

א.

כ' הרמב"ם (פ"א ה"ח) חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה. והקשה הלח"מ, דהנה במנחות צט: פליגי ר' יוסי ורבנן לענין לחם הפנים דכתיב "תמיד" לר' יוסי א"צ תמיד אלא סגי בבוקר וערב, ולרבנן בעינן תמיד כפשוטו, ואמרין התם אמר ר' אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפריך. ויש לתמוה, דלענין לחם הפנים פסק הרמב"ם דבעינן תמיד - כל הזמן, וא"כ מדוע כאן בת"ת פסק דסגי בבוקר ובערב - כר' יוסי?

ונראה לתרץ, דבגמ' שם לא קאי כלל על קרא דזהגית בו יומם ולילה, אלא על רישא דקרא לא ימוש ספר התורה הזה מפריך, וע"ז פליגי ר' יוסי ורבנן האם הכוונה לא ימוש כל הזמן או דסגי בוקר וערב, דלרבנן כל הזמן ולר' יוסי בוקר וערב, ובזה באמת פסק הרמב"ם כרבנן (כמו בלחם הפנים) דבעינן רצוף וכמו, שכ' בה"י וז"ל: עד מתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו... וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שכח עכ"ל, מפורש דפסק דחייב ללמוד כל חייו וזה כרבנן, [ומה שלא הביא קרא לא ימוש דרצה להביא קרא דאורייתא].

ומה שהביא בה"ח שצריך לעסוק בוקר וערב שנאמר והגית, זה עוד דין דמלבד החיוב ללמוד כל החיים יש עוד חיוב ללמוד גם בוקר וערב (וכגון מי שנאנס ולא למד), ואי"ז ענין לגמ' במנחות אלא חיוב חדש של בוקר וערב (כעין ובשכבך ובקומך אלא דהתם קאי על ק"ש). נמצא דבפסוק ימוש נאמרו שני חיובים, מ"לא ימוש" ילפינן ללמוד תמיד, ומ"הגית בו יומם ולילה" ילפינן שחייב לקבוע זמן עכ"פ בבוקר ובערב. וכן כ' הביה"ל סי' קנ"ה ס"א ד"ה עת, ועיי"ש ס"ק ד' דכ' דהחיוב ללמוד תמיד מלא מלא ימוש.

ב.

כידוע יש בלימוד תורה ב' דינים, א' ללמוד ב' לדעת והנה אמרו חז"ל (קידושין ל). לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ובפשטות גם הלכה זו נובעת מב' הדינים דיש דין ללמוד כל יום מקרא משנה וגמ', ויש דין לדעת מקרא משנה וגמ'. אך צ"ע לפי"ז מדוע פסק ר"ת בתוס' שם (ד"ה לא) דאנו יוצאים יד"ח בזה שהתלמוד בלול במקרא משנה וגמ', הא תינה דבה קיים ללמוד, אך סו"ס לדעת אי"ז מספיק ומה שייך "לצאת ידי חובה".

וביותר קשה על הטור סי' רמ"ו דכ' דברי הרמב"ם וז"ל: במה דברים אמורים [דבעינן לשלש] בתחילת לימודו אבל כשיגדיל בחכמה ולא יא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתושבע"פ יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לתלמוד עכ"ל. מבואר ברמב"ם דדין השילוש הוא "רק" כדי לדעת ולא שיש דין ללמוד כל יום ג' דברים אלו [דאם היה דין כל יום מאכפ"ל שכבר יודע זאת], וא"כ נראה דלהרמב"ם באמת לא מהני כלל עצת ר"ת, דהא סו"ס לא ידע, וא"כ איך הביא הטור מיד אחרי דברי הרמב"ם את דעת ר"ת הנ"ל, הא פליגי אהדדי.

הרמב"ם בספר המצוות מצוה י"א כותב "מצוה ללמוד תורה וללמדה". רואים שהרמב"ם מונה ללמוד תורה וללמד תורה כמצוה אחת, ודבר זה צריך ביאור מדוע אינן שתי מצוות נפרדות כפי שנראה ממה שכתוב "ולמדתם אותם" (דברים ה'-א') שזה מצוה ללמוד, "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם" (דברים י"א - י"ט) שזה מצוה ללמד.

עוד יש להקשות מדבריו בהלכות תלמוד תורה פרק א' ה"ד שכתב "הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו". - פ' שאם שאין לאדם די להוצאות לו ולבנו ללמוד תורה מצוותו של האב קודמת לשל בנו - "היה בנו זריז וממולח יותר בנו קודם". מקורו של הרמב"ם בגמ' קידושין דף כ"ט, ודברי הגמ' קשים שהרי שם כתוב "הוא לפדות ובנו לפדות ... הכל מודים היכא דליכא אלא ה' סלעים - שאין ידו משגת לפדיון שניהם - הוא קודם, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיף". וא"כ גם בת"ת מדוע אין לומר אותו העיקרון שמצוה דגופיה עדיף והאבא ילמד ולא הבן. מדוע בת"ת אומרים שזה תלוי מי מוכשר יותר הוא או בנו דלא כפי שכתוב במצות פדיון הבן.

ונראה מדברי הרמב"ם שהגדר של מצות תלמוד תורה הוא שעל ל יהודי לדאוג לכך שהתורה תלמד על ידי עם ישראל. ממילא מובן שהמצוה הזאת מחייבת שכל אחד ילמד תורה בעצמו וגם ילמדה לאחרים כפי יכולתו ואינן שתי מצוות. משום כך הגמ' מכנה את המצוה הזאת "תלמוד תורה" דהיינו כללות ענין לימוד התורה לו ולאחרים.

לפי זה מתורץ מה שקשה ממצות פדיון הבן, שמצות ת"ת אינו מחייב לעשות מעשה מצוה כמו פדיון הבן שמשום זה שייך לומר בו מצוה דגופיה עדיף. אלא המצוה היא לדאוג שתורת ה' תלמד על ידי עם ישראל. ואם כן אם בנו מוכשר יותר אז מצות ת"ת של האב מחייבת אותו לשלוח דוקא את הבן ללמוד ולא הוא עצמו. שהרי על ידו ילמד יותר תורה בכמות ובאיכות. וזה הסיבה שיש מעלה גדולה כל כך לתלמוד תורה דברים, שהרי רצון התורה שהתורה תלמד על ידי כמה שיותר מעם ישראל.

וכך נראה מדברי השו"ע בהל' ת"ת (יו"ד סימן רמ"ו - א') "כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה ... ומי שא"א לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים". ולכאורה הסיפא אין מקומו בהלכות ת"ת אלא בהלכות צדקה. שהרי מדובר בנתינת צדקה לתלמידי חכמים. אלא לפי האמור לעיל מבואר היטב. שהרי מצות ת"ת מחייב כל יהודי לדאוג שהתורה תלמד ואם הוא עצמו לא יכול ללמוד מצות ת"ת דוקא, ולא תורה מצות צדקה, מחייבת אותו לתת כסף ולאפשר לאחרים ללמוד תורה במקומו. וזה מה שהוסיף שם הרמ"א בהג"ה "ותחשב לו כאילו לומד בעצמו". וא"כ דוקא בהלכות ת"ת צריך דין זה להיכתב. וזה הסיבה שרק במצות ת"ת יש ענין של יששכר וזבולון מה שאין בכל מצוה אחרת. שאם אחד מממן את מצותו של השני אין זה נחשב שהוא עשה מצוה זו אבל בתלמוד תורה מכיון שהוא גורם לכך שיותר תורה נלמד בעולם והוא מקיים בזה מצות תלמוד תורה ממש שזה עיקר יסודו וגדרו של המצוה.

יש להביא הוכחה ליסוד הנ"ל ממצות חינוך. כידוע האב חייב לחנך את ילדיו לקיים את מצות התורה מטעם חינוך והחיוב הזה הוא מדרבנן. יש מצוה אחת שהאב חייב לחנך את בנו מן התורה וזו מצות ת"ת שנאמר "ושננתם לבניך". ויש להבין מדוע שונה מצוה זו מכל המצוות הרי הבן עדיין לא הגיע למצוות ואינו בר חיובא בשום מצוה. אלא מכיון שהאב חייב לדאוג שהתורה תלמד ע"י כל יהודי ובראש ובראשונה ע"י בניו שלו משום כך חייבה התורה את כל יהודי ללמד את בנו תורה ולא משום חיובו של הבן אלא בגלל מצותו של האב. ומשום כך יש על האב חיוב מן התורה לחנך את בניו בלימוד התורה שזה חובתו מצד מצות תלמוד תורה שלו. אם כן מבואר שעיקר הגדר ורצון התורה במצות תלמוד תורה מתבטאת על ידי הפסוק "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת"י" וכפי שידוע ביאורו של הגר"ח מולוז'ין שהתורה חייבת להילמד בכל רגע דאל"כ אין רצון כביכול בקיום העולם.

איתא בשו"ע סי' מ"ז הל' י"ב דנשים מברכות ברכת התורה וכ' המג"א הטעם כיון דחייבות ללמוד הדינין שלהם ועוד דחייבות באמירת הקרבנות והגאון מק' ע"ז בביאורו דקרא צוות ולמדתם את בניכם ולא את בנותיכם ולכן לומד דהטעם כיון דנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמ"ג (ע' בבאור הל' נ"מ בין ב' הטעמים) וק' דהא זה רק לפי הרמ"א דנוקט כדעת הר"ן ותוס' דאפשר לנשים לברך על מ"ע שהזמ"ג אבל מה נאמר לפי המחבר בסי' י"ז דנוקט כדעת הרמב"ם דנשים לא יכולות לברך.

והיה אפ"ל דמהגמ' ברכות דף כ"א משמע דברכה"ת הוי ברכת הנהנין דהא הגמ' עושה ק"ו מהברכות הקשורים לאכילה וכמו שבאמת מצדד הקהילות יעקב והאור לציון ולכן נשים חייבות אבל גם ע"ז ק' דהא עדיין אפשר איך אפשר לומר וצונו. ולכן צ"ל לכ' כמו שכ' מרן הגר"י"ז בשם אביו זצ"ל בהל' ברכות דאין הברכה על קיום המצוה של ת"ת רק דהוא דין בפנ"ע דהתורה בע' ברכה ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת אבל אינן מופקעות מעצם החפצא של תורה, ע"כ. ונ' ביאור דבריו הק' דלא הוי ברכת המצוה אלא הוי ברכת השבח דנצטוינו להודות לד' ע"ז שיש לנו התורה וכל' הרמב"ן במנין המצוות שלו מצוה ט"ו שנצטוינו להודות לד' על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו וכו' ע"ש. וא"כ א"ש אמאי נשים חייבות וזה גם מת' מה שמק' העולם דאיך יש ראשונים שסוברים שברכה"ת הוי דאורייתא מ"ש משאר ברכת המצוות ד"ל דזה לא הוי ברכת המצוה אלא זה הוי ברכת השבח על החפצא של תורה.

והנה בשו"ע מ"ז הל' י"א מובא מח' אי יש לברך ברכה"ת בשינת קבע ביום ואע"פ שמהמ"ב משמע שנוטה לדעת אלו שסוברים לברך וכ"כ מרן הגרשז"א דכך עושים המדקדקין אחרי שינה של שלוש שעות מ"מ מרן הגר"י"ש אלישיב טוען שלמעשה המנהג היא לא לברך, אבל כ' המ"ב בסעי' כ"ח בשם רעק"א דאם ישן ביום שינת קבע ובליילה שלאחריו היה נעור כל הלילה בזה לכ"ע צריך לברך בבוקר ברכה"ב וכן נקטו למעשה מרנן הרב מבריסק והגר"א קוטלר. [רק דאמר לי מרן הגר"י"ש דזה לא יעזור בשביל אלוקי נשמה והמעביר שינה]

אלא שבשבעות בבוקר רואים שלמעשה האנשים מחכים למי שישן בלילה כדי שיברך בשבילו וכז' זה מטעם שכבר במעריב התכוונו באהבת עולם לקיים ברכה"ת ולמדו מיד אח"כ וכמו שכ' המ"ב בסעי' ז' או בגלל שלא ברור כמה זמן צריכים שיהא נק' שינת קבע [ומה שיצא שמועה שבעל האג"מ הגדיר שינת קבע במי שמוריד בגדיו כבר תמה ע"ז מרן הגר"י קמינצקי דהא הרבה גדולים לא הורידו הבגדים שלהם משבת לשבת וכמו שענה לי מרן הגר"ח"ק כששאלתי אותו אם החזו"א לבש הט"ק בלילה ברוב הפעמים הוא נפל למטה עם הבגדים וכמו שהעיד מרן הרב שך על ר' איעל פונוביז'ר] או בגלל השמועה [לא ברורה] שהחזו"א פסק על רעק"א זו. וכן על ההצעה דברכה"ת של ערב שבועות יכוון שזה יחול רק עד שבועות בבוקר אמר לי מרן הגר"ח"ק לא לסמוך ע"ז. ויש לדון האם צריכים להפסיק מיד בעלות השחר מללמוד עד שיבוא מי שיברך או אפשר להמשיך ללמוד.

והנה לפי ר' חיים הנ"ל שזה ברכת השבח לכ' אין שום איסור ללמוד לפני ברכה"ת אלא דיש דין דתורה צריך ברכה ואע"פ שקשה לסמוך ע"ז הל' למעשה בפרט דיש סוברים דזה ברכת הנהנין והוי כמו לאכול בלי ברכה וגם לאלו הסוברים בזה ברכת המצוות ועשאוהו כמו ברכת הנהנין וכמו שמביאים מהתוס' הרא"ש ברכות ט"ו דברכה דהוי מהת' מעכב את המצוה אבל עכ"פ היכא דיש ס' אם בכלל חייב ברכה"ת כגון היכא דניעור כל הלילה לכ' אפשר לסמוך ע"ז וכן נוקט למעשה מרנן החזו"א והגרש"ז דאפשר להמשיך ללמוד בשבועות בבוקר. אלא דאמר לי מרן הגר"י"מ פיינשטיין זצ"ל דברור לו שר' חיים רק התכוון על ברכת אשר בחר בנו אבל ברכת לעסוק בדברי תורה פשיטא דהוי ברכת המצווה (וכמשמעות הלשון) והוסיף שזה הפשט בהשאג"א סי' כ"ד שהובא במ"ב דמי שמסופק אם בירך או לא יחזור ויברך כיון דספיקא דאורייתא לחומרא אבל רק יברך אשר בחר בנו ד"ל דרק אשר בחר בנו הוי מה"ת משא"כ לעסוק בדברי תורה דהוי ברכת המצוה כמו כל ברכת המצוות הוי רק דרבנן. וצ"ע.

הרב י. פישר

א. באו"ח סי' מ"ז כתב בש"ע דנשים מברכות ברכות התורה. ובב"י שם הביא המקור מדברי האגור בשם מהרי"ל, דאע"פ שאינו חיובות בת"ת מ"מ תורה שבכתב וכו', ועוד שמברכות על קריאת הקרבנות והן חיובות בתפילה, וכ"ש לדברי סמ"ג שנשים חיובות ללמוד הדינין השייכין להן, ע"כ. וכה"ה הט"ז והמ"א.

אמנם בבהגר"א ובחוקרי לב (ח"א סי' י') חלקו על דברי האגור. בבהגר"א לא שת ליבו כלל להשיב על הטעמים הראשונים [ויל"פ בדעתו כמ"ש כבר החק"ל בר סיעתי, וכדלקמן] ועל הטעם הג' הקשה דהא קרא צווח ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם (כדאי בקידושין כ"ט), אלא כתב דהטעם כי מברכות גם במה שאינו חיובות כמו על מ"ע שהז"ג (כמ"ש הרמ"א בס"י י"ז ס"ב וסי' תקפ"ט ס"ו). וגם בחק"ל כתב בזה דלא ידע מנ"ל חיוב לימוד הזה וע"ש.

[עי' מה שנדחק טובא לפרש בדברי האגור בשו"ת בית הלוי ח"א סי' ו' ובס"א אבי ערי (ריש הל' ת"ת) וכע"ז בברכ"י (סק"ז) ובספרו יוסף אומץ (סי' ס"ז ד"ה ובהכ"כ) כי ליישב דברי האגור דמ"מ ללמוד בתורה הוי עכ"פ פרט נצרך לקיומן המצוות שלהן (וכ"ה במס' סוטה לז, ובפירש"י ד"ה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצוות כולן טעונות ארבעה אלה וכו') - וצע"ק מאי שנה מסתם מעשה הכשר מצוה דלא תקנו בו ברכה (עי' באו"ח סי' תרמ"א דנקטינן דלא כהירושלמי שבתוס' בסוכה מ"ו ע"א ד"ה העושה סוכה), וגם צ"ע דהלא בהרבה מצוות מברכות על קיומן והאיך יברכו על ההכנה אליהן שע"י הלימוד והרי לא תיקנו ב' ברכות על מצוה אחת וכמ"ש הט"ז (בסי' ס"ב) וכן הח"י (וכן ס"ק י"א). הגם ד"ל דשאני ת"ת דחביבה טפי. ועוד צע"ר דאם כהטעם הזה לא יברכו הנשים אלא כשילמדו הדינים שחיבות לקיימן ולא בסתם בכל בוקר, וזו לא שמענו מעולם. ובחי' הגרי"ז (הל' ברכות) הביא ליישב בע"א עיקר השאלה למה מברכות, שאין הברכה על קיום המצוה של ת"ת רק דהוא דין בפ"ע דתורה בעיא ברכה (ראה דברי הרמב"ן במנין המצוות שלו [ט"ו] שנצטוונו ה' הודות לשמו ית' בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה וכו') - וצ"ע דאין זה מיישב מה שמברכות אכן צונו וכו' כיון שאינו מצוות בת"ת [וכמ"כ י"ל במש"ש בענין ברכת המגילות]. ע"ע מ"ש לפרש דברי האגור בס' אול"צ (ח"ב פ"ד ב"י בבבאוריים -) וצ"ע. ובשו"ת צ"א (ח"ט ס"ג וחי"ס ח"ה).

ב. וע"ד הטעם שכ' האגור דחיובות באמירת פרי הקרבנות. הקשה החק"ל דנהי דנשים איתנהו בקרבנות ויכולות להקריב ואף יכולות לשקול בשביל התמידין, אבל חיוב לימוד תורת הקרבנות לא ידע מהיכן נפק"ל והרי ליתנהו בחיוב ת"ת כלל [ושאף לאנשים אינו חיוב גמור, עי' או"ח סי' א' ס"ט], וכ"מ דס"ל להגר"א, וכנ"ל.

ג. ובטעם שהעלה בבהגר"א כנ"ל, ובחק"ל כתב דכ"מ מדברי התוס' בר"ה (לג). והרא"ש (פ"ק דקידושין סי' מ"ט) שהביאו ראה לדברי ר"ת ממה שאשה עולה למנין שבעה, ושכ"ה במאירי במס' מגילה (כג). דלפ"ד החולקים על ר"ת אין הנשים מברכות ברכה"ת - הקשה בחקרי לב דלא א"ש לפ"ד מן המחבר גופיה דבש"ע סי' תקפ"ה פסק דלא כשי"ר"ת (דלא כהרמ"א שם). [ועוד העיר שם דמדברי הרא"ש בפ"ז דברכות (סי' כ') משמע דלכ"ע אין אשה מברכת ברכה"ת. ע"ש מ"ש, ובמעיו"ט על ד' הרא"ש (אות ס')]. ונהי דכתב החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' ס"ז) דמנהג מדורי דורות שהנשים מברכות ברכה"ת אף בקרב בני הספרדים ועיי"ש מש"כ, מ"מ ה"ז גופא בעי טעמא.

ד. והנ"ל בזה הענין תלוי קצת בשינוי נוסח סיום לשון הברכה דאקב"ו, שכבר הוזכר בטור דהנוסח הוא על דברי תורה ושנוסחא שאשכנזית היא לעסוק בדברי תורה. ובב"י כתב עלה בא"ד בשם הרד"א ובעל המנהיג שיותר נכון לומר על דברי תורה לפי שהוא כולל עסק הלימוד ועשיית המצוות ולא רק הקריאה בה. וא"כ א"ש דבני ספרד שנוהגים לברך כנוסחת הרמב"ם שבב"י והש"ע (בסע' ה') לומר על ד"ת. שפיר נשיהן מברכות ברכה"ת כיון דמיתה בחלק אחד מכוונת הברכה הן שייכות דהוא בקבלת עול המצוות וקיומן. ואע"פ דהיה שייך לפ"ז שיברכו אפי' בלי שיקראו וילמדו בתורה כלל על עצם קבלת עול המצוות [ועי' בש"ע ואחרונים שבמ"ב בריש סעיף י'] כבר כתבו הפוסקים (ב"י. ט"ז. מ"ב סק"ג) ברסי' תל"ב שלא תקנו לברך על דברים שבלב והמחשבה וה"נ דכלותה היא, וא"ש. (ואע"פ דהב"י בההיא דסעיף ה' לא יישב דמה"ט שכתבנו הוא דלא מברכים אקב"ו לעסוק בד"ת בייחוד על הלימוד בתורה כי היכי שהברכה תהא שייכת גם גבי נשים כנ"ל, ע"ש, לשיטתו אזיל שהביא דברי האגור לענין נשים כנ"ל).

ובקרב בני אשכנז שמברכים אקב"ו לעסוק בדברי בד"ת, י"ל דטעמייהו כמ"ש הגר"א דלשיטתיהו אזלי כשי"ר וכו"ל.

[ועולה מתוך הנז' דלענין קריאת פרשת התמיד וכיו"ב, אע"פ שיש שכתבו שהנשים חיובות לקרוא וכנ"ל (וכ"ה בתש' קובץ תשובות ח"א סי' ד') הנהוגות שלא לקראן יש להן על מה לסמוך וכנ"ל באות ב' (וכ"ה בס' אול"צ ח"ב פ"ז סכ"ד)].

הרב יצחק לוין

בקידושין (כ"ט): והיכא דלא אגמריה אבוה מיחייב איהו למיגמר נפשיה, דכתיב "ולמדתם", ופרש"י: "קרא אחרינא הוא, (דברים ה) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם".

יש לחקור בגדר החיוב של מצות "ולמדתם", האם גדר החיוב הוא ללמוד קצת דברי תורה פעם אחת ביום, (ודומה לשיטת הסוברים דיוצא מצות "בשכבך ובקומך" וכן "והגית בו יומם ולילה", בלימוד קצת ביום, אלא דשם בעינן פעם ביום ופעם בלילה, וכאן ודאי סגי בפעם אחת ביום בלבד), או דלמא מצות "ולמדתם" מחייב ללמוד בכל עת ממש.

ומצאתי שנחלקו בזה ראשונים ואחרונים, דראיתי בפני יהושע ברכות (כא. בתוס' ד"ה האי) שכתב להדיא דסגי בפסוק אחד, וא"צ ללמוד כל היום מצד מצות ולמדתם, וכ"כ בשו"ת עונג יו"ט (או"ח סי' י"ד), ויש להעיר עוד ממה ממש"כ רוב הראשונים דהחיוב ללמוד כל היום הוא מצד מצות והגית (וכ"כ תוס', שמ"ק בשם רנב"י, ריטב"א, סמ"ג, ר"ש ריש מס' פאה), ויש סוברים דהחיוב הוא מצד מצות בשכבך ובקומך, ומדלא כתבו שחיוב כל היום הוא מצד מצות ולמדתם, שמע מינה דס"ל דאין מצוה זו מחייבת רק ק"ע בלבד. אולם מדברי הרא"ם בשמ"ק בנדרים (ח). מבואר שהחיוב מצד מצות ולמדתם הוא ללמוד בכל זמן, וכ"מ בקרן אורה בריש ברכות (אות ה'), וכן כתבו בשם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל בישורון (חי"א עמ' תנ"ד) ובסכותה לראשי (ח"א עמ' טז), וכן מבואר מדברי הגרי"פ בביאורו על הרס"ג (מצוה יד-טו, קכז), וכתב שם שמצותו הוא שלא להסתלק מן התורה לעולם.

ויש לעיין בביאור השיטות דס"ל דמצות ולמדתם אותם הוא ללמוד כל היום, הרי בתורה לא כתוב כלל ללמוד כל היום, אלא כתוב ולמדתם סתם. וראיתי בספר סכותה לראשי שם בשם מרן הגרא"מ שך זצ"ל שדימה זאת למצות תפילין ד"א שחיובה כל היום, ואין בה פטור אלא משום שאין לנו גוף נקי, וכוונתו שגם במצות תפילין לא כתוב להדיא שמצותה כל היום אלא וקשרתם סתם, ומ"מ אמרין שחיובה היא כל היום, וה"ה בת"ת. אמנם הא גופא צ"ב מנלן דתפילין חיובה כל היום.

וחפשי בפוסקים למצוא טעם למה חיוב תפילין הוא בכל היום מה"ת, ומצאתי שכבר עמד בזה בלבוש (סי' לז ס"ב) שכתב "ומצותן להיות עליו כל היום, [וה"ל דהוי חיוב וכמבואר בדבריו בס"י כה ס"א], דהא סתם כתיב "וקשרתם אותם", משמע קשירה תמידית", עכ"ל. ומבואר שנקט דמצוה הנאמרת בסתם כוונתה לכל היום. וכעין זה מובא בשם מרן הגרי"ז זצ"ל שהקשה דאין יתכן שיש חיוב להניח תפילין בכל יום, הרי לא כתוב כלל בתורה שיש חיוב בכל יום, וע"כ הסיק מזה דחיוב תפילין הוא בכל עת ממש, ואין נ"מ בין המבטל רגע אחד למבטל יום שלם, והביאו במעו"ז (ח"ג סי' רסג בהג"ה), וכן העיר בקרן אורה מנחות (לו), ולפ"ז י"ל דה"ה במצות ולמדתם, דכיון דכתיבא סתמא, ע"כ חיובה כל היום.

אך אכתי צ"ע, שהרי מצאנו כמה וכמה מצות שנאמרו בסתם ואין חיובן כל היום וכגון מצוה, לולב דכתיב 'ולקחתם לכם', ברכת כהנים דכתיב 'כה תברכו להם', (עי' שו"ע סי' קכח ס"ג), ספירת העומר דכתיב 'וספרתם לכם', שופר דכתיב 'יום תרועה יהיה לכם', קריאת שמע. אולם מצד שני מצאנו מצוה שחיובה בכל עת, והיא מצות מזוזה, וגם שם כתיב בסתם וכתבתם על מזוזות ביתך, וצ"ע מ"ש זה מזה.

ונראה לבאר, דבכל המצוות שתלויה בזמן מיוחד, ע"כ יש לנו הוכחה שרצון התורה לקיים המצוה בזמן ההוא, וכיון שהמצוה תלויה בזמן מסויים י"ל שכוונתה שנקיים המצוה אז פעם אחת בלבד, אבל בתפילין שאין זמן מיוחד למצוה זו, מנלן שכוונת התורה לפעם ביום, וע"כ דכוונת התורה להניחן בכל עת. ולפ"ז שפיר מוכח כן גם לענין ת"ת, דכיון שמצות ולמדתם איננה קשורה לאיזה זמן מיוחד, קשיא כנ"ל מנלן שהמצוה היא פעם ביום, וע"כ צ"ל דהוי כמו תפילין שחיובה בכל עת. ומעתה י"ל דזהו גם הטעם למזוזה שחיובה היא בכל עת, דכיון דאין זמן מיוחד למצוה זו, מנלן לומר שחיובה בכל יום, וע"כ חיובה בכל עת ממש.

אולם אכתי יקשה מ"ש ממצות ברכת כהנים דאינה תלויה בזמן מיוחד אלא נוהגת בכל ימות השנה, ומ"מ מפרשין בסתם דכוונת התורה לברך פעם ביום. וי"ל דגם ברכת כהנים נחשב כיש לה זמן מיוחד, דהרי אם לא קרא הש"ץ "כהנים" אין חיוב לעלות, נמצא דאין חיובה בכל עת, אלא כאשר קורא "כהנים", וממילא י"ל שהחיוב הוא רק בעת זאת. ומ"מ צ"ע מנלן דאם עלה הכהן פעם אחת ביום דשוב אין לו חיוב לעלות אף שהש"ץ קורא לו "כהנים" פעם נוספת, וצ"ע.

הרב אברהם ישעי' פרידליס

הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ד ה"ו) כתב: ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, כדי שלא יתבייש. עכ"ד. וכ"כ בשו"ע. (יור"ד רמ"ו יב). והמקור לזה הוא מדברי הגמ' שבת ג: כי קאי רבי בחדא מסכתא, לא תשייליה במסכתא אחרית.

ונתקשיתי דהא לקמן שם (קיד.) גרסינן, איזהו תלמיד חכם, כל ששואלים אותו בכל מקום ויודע. והובא להלכה ברמ"א, (יור"ד רמ"ג ב). וא"כ קשה הרי בודאי מדובר כאן ברב שהוא ת"ח מובהק, וכמבואר במס' מכות: דדרשינן שם כמה מקראות ללמד דהרב צריך להיות בקי בכל התורה כולה. וא"כ תמוה אמאי אין לשואלו בענין אחר. שוב מצאתי שעמד בזה החת"ס בחידושו למס' שבת. עיי"ש.

וכשהקשיתי כן לפני מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א, אמר לבאר דמה דאמרינן דהרב צריך שיהיה בקי בכל התורה, זהו ביחס לשאול אותו שאלות 'קלות' בכל עת, אבל אין לשאול את רבו שאלות בעומקה של סוגיא, שאינו מונח בה כעת, כדי שלא יתבייש.

וכששאלתי זאת את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, השיב דמה דאמרינן דהרב צריך להיות בקי בהכל, זה כדי לענות על שאלות שהם 'הלכה למעשה' כלומר הלכות פסוקות, ואת זה ניתן לשאול את הרב בכל זמן, ומש"כ שאין לשאול את הרב בענין אחר, מדובר בשאלות שהם 'פילפולא דאורייתא', בעומק סוגיות התלמוד.

ולענ"ד נראה ליישב באופ"א, דכשהרב יושב ומלמד את תלמידיו אז אין לשואלו בענין אחר, ומשום דהרב בשעת לימודו צריך להיות מונח כולו בסוגיא שמלמד, וכמבואר שם בלשון רש"י ד"ה לא תשייליה: כלומר שאין 'לבו למסכת אחרת'. ע"כ. ומדויק כדברינו בלשון הרמב"ם שם, שכתב: אין שואלין את הרב מענין אחר אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו. ע"כ. כלומר דכל האי דינא דאין לשאול את הרב בענין אחר הוא דווקא בזמן שהן עוסקין בו, דהיינו בשעה שהרב מלמד את תלמידיו ועוסקין בענין מסוים. [ועי' במסכת ב"מ צ. דהרב 'שאל' לתלמידיו, לענין פטור בעליו עמו], אבל בזמן שהרב אינו עוסק בלימוד עם תלמידיו, אז ניתן לשואלו בכל התורה.

ובעיקר הדין שאין לשאול את הרב בענין אחר נראה להוסיף ולחדש, דלא רק מצד בזיון הרב שלא יתבייש אתינן עלה, אלא יש בזה ענין נוסף, והוא שכאשר התלמיד שואל את רבו והוא לא יידע להשיבו דבר, הרי שבזה יורד ערך הרב בעיני התלמיד, ויחסר לו מכאן ואילך בהכנעה הראויה הנצרכת לתלמיד לקבל תורה מפי רבו.

ויסוד לזה, הוא עפ"י מה שפירש מרן הגר"ש שקאפ זצ"ל את דברי הגמ' במסכת ב"ק כ: דרב חיסדא בעי מרמי בר חמא, והשיב לו לכי תשמש לי, שקל סודרא כרך ליה. ע"כ. ולכאורה תמוה מה הענין שישמש אותו כדי לקבל תשובה, וביאר בהקדמה לשערי יושר, דתלמיד המתלמד מרבו צריך שיאמין במעלת מלמדו כדי להתייגע בהבנת דבריו, אם לא יבינם בפעם הראשונה, אבל אם דברי רבו קלים בעיניו, אזי אם לא יבינם יבטלם בלבם, ולכן אמר רמב"ח לר"ח שישמשו כתלמיד לרב, ואז תגדל מעלתו בעיניו, ויוכל ללמדו עומק דבריו.

ולדברינו יהיה נפק"מ, בגוונא שהרב מוחל על כבודו, ומרשה לתלמידיו לשואלו בענין אחר, דאם נימא כפשטות הדברים, דהעיקר זה שלא יתבייש הרב, א"כ הכא שנתן רשות ומחל על כבודו, הרי שאין בזה בית מיחוש ומותר לשואלו, דהא ת"ח שמחל על כבודו, כבודו מחול, כמבואר ברמב"ם שם. (פ"ה ה"א). [אי לאו דנימא דיש כאן חשש 'בזיון' כבוד התורה, שעל זה אינו יכול למחול, כמבואר בשו"ת הריב"ש סי' רכ']

אמנם לפי מה שביארנו, דמלבד הפגיעה ברבו שיכול להתבייש כששואלו מענין אחר, יש כאן חסרון נוסף כלפי התלמיד, בכך שירד ערך רבו בעיניו, ויתקשה להמשיך לקבל תורה ממנו,

הרב חיים רבינוביץ

איתא בגמ' בחולין דף כד. לגבי עבודת הלויים, בחמש שנים הוא מתעסק בלימוד הלכות עבודה, ומכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים שוב אינו רואה, עכ"ד.

לכאורה יש להעיר, דהרי מסתבר שגם תלמיד כזה "שלא ראה סימן יפה במשנתו" חייב להמשיך וללמוד ולקיים מצות ת"ת, וא"כ למאי נפק"מ בזה שאמרו חז"ל "ששוב אינו רואה", והרי גם במצב של אי הצלחה חייב להמשיך ולקיים מצות ת"ת.

והנה ראיתי מש"כ רש"י פירוש על אבות (פ"ה משנה כ"א) בזה"ל "בן עשור למשנה בודאי באלו חמש למד המקרא [דהיינו מן חמש עד בן עשר], בכל תלמיד שאינו רואה בחמש שנים סימן יפה במשנתו שוב אינו רואה וכדאשכחן גבי לווים וכו', והיינו טעמא נמי בבן חמש עשרה לגמ' ולומד לימודו עד שהוא בן עשרים, ומכאן ואילך רובץ אחר מזונותיו", ולפי דבריו מתיישב קצת דהרי ילפינן מהכא דצריך ללמד את התלמידים חמש שנים מקרא ואח"כ חמש שנים משניות וחמש שנים גמרא, [דהיינו מזה שאמרו חז"ל דתלמיד שלא ראה סימן ברכה במשך חמש שנים שוב אינו רואה לעולם, דהוצרך לכל היותר חמש שנים ללימוד דבר מסוים כגון משנה או גמרא וכדומה, אבל אין כוונת הגמ' למימר דאם ח"ו אינו רואה סימן ברכה במשנתו דמכאן ואילך הוא פטור ממצות ת"ת]

ושוב שמעתי ליישב דהנה מצינו בחז"ל במאכלות אסורות רח"ל מטמטם את לב האדם ומעכב ממנו את לימוד התורה רח"ל [וכידוע עובדא ברעק"א עם ילד שלא הצליח בלימוד, והציע לברר אם נכשל במאכלות אסורות וגילו שבאמת נכשל רח"ל באכילת נבלות], וכעין זה מצינו עוד מעכבים אחרים כגון נקיות הידיים וכדומה, ולפי"ז י"ל דהגמ' בא ללמדינו, דאם עברו חמש שנים ולא ראה סימן יפה בלימוד, יבדוק עצמו אם יש לו איזהו עיכוב בהצלחת הלימוד ואולי יכול לתקנו. אבל ודאי שלא פסק ממנו גם אחרי חמש שנים חיוב ומצות ת"ת.

המשך:

א"כ לזה לא תועיל מחילת רבו.

ומדויק לפי"ז, דכל ההלכה הזאת נאמרה רק ביחס לתלמיד כלפי רבו, אבל לשאול לתלמיד חכם שאינו רבו, בענין אחר ממה שעוסק כעת, אין בזה קפיידא, ומשום דכמו שנתבאר רק בתלמיד יש קפיידא מיוחדת שלא יבייש את רבו, כי עיי"ז יחסר לו בהמשך לימודו אצלו לקבל תורה מפיו.

ועוד טעם נוסף לחלק יש בזה, דכשהתלמיד שואל את רבו ואינו יודע להשיבו, יש בזה בושה כי כל עצמו ומהותו של הרב הוא להיות 'המלמד' והמחכים את תלמידו, ולכך כשאנו יודע להשיבו יש בזה בושה בעצם, אבל בחכם שאינו רבו, בזה אין בושה כ"כ כשלא יודע להשיבו, אמנם זה ברור, דאם יש חשש אמיתי שלא יידע לענות, דאין לשואלו כדי שלא יתבייש.

תורה לשמה

רש"י בתענית ז. פי' לשמה, "משום כאשר צוני ה' אלקי ולא כדי להקרות רבי". ועי' רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ה - וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שציוה בה הרי זה עוסק בה לשמה.

אך בפ"י הרא"ש נדרים סב. מבואר גדר אחר שפי' עשה דברים לשם פועלם - לשמו של הקב"ה... ודבר בהן לשמן - כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתנאות. ע"ש.

והנה בגדר "לשמה", מצינו בדברי רבותינו ג' שיטות:

א. דעת הנפש החיים (ש"ד פ"ג) דלשמה היינו לשם התורה. ומביא ראיה מדברי הרא"ש הנ"ל שהוא "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול". וכ"כ החת"ס נדרים פ"א. דעיקר המצוה הוא לא רק לדעת למעשה אלא דרוש וקבל שכר היינו הדרשה עצמה היא השכר ונחת רוח לפני הקב"ה, וזהו העסק לשמה של תורה ללא כונה אחרת.

ב. י"א שהוא לשם הקב"ה [ומשי' זו אתא הנפח"ח לאפוקי, ע"ש בפ"ב]. וכ"מ קצת ברש"י הנ"ל שלשמה הוא כאשר צוני ה'. וכן משמע במהר"ל נתיב התורה פ"ז, דהיינו לאהבה ולדביקות בה'. ולשי' זו קשה אמאי אמרו תורה לשמה ולא תורה לשם שמים. [ועי' חת"ס נדרים פ"א. דמכח קו' זו הוכיח שהוא לשם התורה].

ג. שיטה שלישית דלשמה הוא לקיים, כ"כ הראשית חכמה בתחילת הקדמתו, "שעיקר תורה לשמה היא התורה שהאדם לומד כדי לקיימה" ע"ש שדיק הכי מברכות יז. ופירש דנקרא "לשמה" כיון שמהות התורה היא הוראה והיינו מעשה המצוות. וכן משמע לכאן בתוס' וברא"ש בפסחים נ: שכן שאחד מתנאיו של העוסק שלא לשמה הוא שאינו לומד ע"מ לעשות. [וכ"נ משו"ע הגר"ז ע"י לק].

וכ"כ הגר"ס באור ישראל מכתב ו' (ד"ה החוב) דלשמה הוא לימוד למעשה, ומה שמתחילה אין לומדים כך אע"פ שבכל מצוה אף כשנעשית שלא לשמה מ"מ צורת העשייה היא כמו הלשמה, משום ת"ת ת"ת הוא יכולת הלימוד, וזה נעשה בצורה זו. [ועי' רבינו יונה על אבות פ"ד מ"ן]. אך במהר"ל (שם) כ' להדיא שהלימוד ע"מ לעשות הוא תנאי נוסף מלבד הלימוד לשמה.

שלא לשמה

איתא בברכות יז. כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. ופי' התוס' בפסחים נ: דמייירי כגון שלומד כדי להתיהר ולקפח את חבריו בהלכה, ואינו לומד ע"מ לעשות. וכ"כ הרא"ש שם. ועי' בר"ן (יז) כדי לקנות ולהתגדר וכיון שכוונתו לדבר עבירה נוח לו שלא נברא. ורבינו בחיי (שמות כו) כ' שהוא שאינו עושה כלל אלא מיראה.

ובתענית ז. אי' כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות, [ועי' מהר"ל בנתיב התורה פ"ז] ופי' התוס' שם דהיינו מי שלומד לקנות. ובריטב"א יומא עב: כ' שכשעושה להתגדל נעשית לו סם המות.

התוס' בסוטה כג: כ' על תרוייהו שאינו לומד כדי לקיים אלא מוסיף על חטאתו פשע, ע"ש. וכ"כ להלכה בשו"ע הגר"ז הל' ת"ת (פ"ד ה"ג) דאם לומד כדי להשיג עושר וכבוד ומ"מ מקיים המצוות, בזה אמרו דמ"מ יעסוק, אבל אם אינו מקיים עליו אמרו נוח לו שלא נברא וכו' ונעשית לו סם המות.

הברכ"י (יו"ד רמו) נקט בד' התוס' בתענית דהעוסק לקנטר וכיוצא הוא אסור ונוח לו שלא נברא. אך האוה"ח בס' ראשון לציין על יו"ד כ' על דברי התוס' דזהו דוקא אחרי שלמד ונתחכם דאז נוח לו וכו', אבל בתחילת הלימוד בכל גוונא אפילו להתיהר או לקנטר שרי, דאמרין מתוך שלא לשמה בא לשמה.

לעולם יעסוק שלא לשמה

בפסחים נ: [ובנזיר כג:; סוטה כב:; הוריות י:; אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. והרמב"ם הביאה (ת"ת ג'ה ותשובה י'ה) אך כ' רק יעסוק בתורה (ולא במצוות)] וכ"ה בסמ"ג עשין יב וכן העתיק הטור ביו"ד רמז. [באמת כך הגי' בירוש' חגיגה פ"א ה"ז]. ועי' בהקדמת האגלי טל שעמד בזה. ובאג"מ (או"ח ח"א כ) ביאר דדעת הרמב"ם שרק ת"ת שלא לשמה חשיבא מצוה, אבל מצוה שלא לשמה ל"ח מצוה. [ע"ש דנפ"מ לענין ברכת המצוות וברכה"ת. דלפי הרמב"ם העושה מצוה שלא לשמה אין לו לברך].

הגרשז"א ביאר בדעת הרמב"ם דחלוק ת"ת ממצוות, כיון דבת"ת אין הכולנה מעכבת את התכלית כשם שהנותן פרוטה לעני קיים מצוה אע"פ שלא כיון לשמה. דבת"ת המצוה היא ידיעת התורה וזה מתקיים בידו אע"פ שלא כיון בשע הלימוד, ולכן ילמד אדם אף שלא לשמה. ועי' בשו"ע הגר"ז פ"ג בקונ"א.

ת"ת לשם כבוד

נחלקו הראשונים במי שעוסק בתורה לשם כבוד אם הוא במדרגת שלא לשמה שמתוך כך בא לשמה, או דבכה"ג נוח לו שלא נברא. דהתוס' הק' בכ"מ בסתירה שבגמ' הנ"ל אמר' לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ואילו בברכות אי' דהעוסק שלא לשמה נוח לו שלא נברא. [וכן בתענית הנ"ל דנעשית לו סם המות]. ופירשו התוס' בברכות יז. (ד"ה העושה) - דהכא מייירי שלומד ע"מ שיכבדוהו. וכ"כ תוס' בתענית ז. כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו. וכע"ז בתוס' נזיר כג: - להתגדר ולקנות שם. [ועי' אבי עזרי' פ"ג מהל' ת"ת מה שמתה בזה] ז"א דעל הולמד לשם כבוד נאמר לעולם יעסוק דמתוך כך יבוא לשמה.

אבל הריטב"א ביומא עב: כ' דמה שאמרו יעסוק הוא כשעושה מיראת העונש, אבל כשעושה להתגדל נעשית לו סם המות. הרי דההיתר דלעולם יעסוק שלא לשמה לא נאמר באופן שלומד לשם כבוד.

וכן מבואר ברמב"ם פ"י מהל' תשובה ה"ה כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עדיי פורענות הרי זה עוסק בה שלא לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם שלא לשמה וכו'. וחזינן דמה שהותר לעסוק שלא לשמה הוא רק לקבל שכר או מיראת פורענות. ולא לכבוד ולהתגדל,

וכ"ד הגר"א באבן שלמה (פ"ח יב) וז"ל מ"ש לעולם יעסוק וכו' היינו שאינו מכוון לשום דבר רק מנהג אבותיו בידו, אבל לא במי שעיקר לימודו לשם כבוד. ועי' שם באות יד שמנה ד' דרגות בשלא לשמה חיים, גדולה, להתיהר, לקנטר. והא' אינה קשה וקרובה לקדושה והג' כנגד הקנאה התאוה והכבוד.

ועי' בס' ההפלאה בפתחא זעירא (יט) דישי ב' מיני כבוד, דבשביל כבודו ממש הוא גרוע מאוד אבל שיקרא רבי ויחשב ת"ח וכו' בזה אמרין שהוא בכלל שיעסוק שלא לשמה שמתוך כך בא לשמה.

ויל"ע בדת התוס' פסחים (ד"ה וכאן) שכ' בביאור לעולם יעסוק דמייירי שאין מתכוון לשום רעה אלא מתוך עצלות. ופי' בקרבן נתנאל (ג) שלומד תורה מחמת עצלות שאינו רוצה לעשות מלאכה. אם לשם כבוד הוא ג"כ בכלל זה שאינו כוונה שלילית, או שהוא בכלל ע"מ לקנות. וכן בתוס' סוטה שפי' שלא לשמה מיראת היסורין ומאהבת קיבול פ"ס.

עי' משיב דבר (ח"א סי' מד ד"ה אמנם) דאפי' מי שבאמת לומד כדי להתיהר, [ר"ל לכבוד, ולא להתיהר לקנות] אין בזה עבירה ח"ו אלא שאינו מקבל שכר רוחני, אבל אין בזה עונש, ומדמה לאוכל פסח אכילה גסה דאף דלא עשה מן המובחר, מצוה מיהא קעביד. ומביא ראיה מיומא ע. שהיו מביאים הס"ת להראות לרבים כדי להתנאות במצוה, וה"נ בת"ת אף שלומד ע"מ להתנאות, נהי דלא עביד תורה מן המובחר מ"מ מקיים מצות ת"ת.

מתוך שלא לשמה בא לשמה

כ' הנפח"ח (בפרקים פ"ב) דגם מי שכל עסקו אינו לשמה רק שאינו לקנטר, הרי עסק תורתו יקר מאד בעיניו ית'. ושם בפ"ג ביאר דכיון שלא יתכן שמידי יגיע לדגת לשמה כראוי, ממילא העסק שלא לשמה הוא מדרגה להגיע ממנה למדרגת לשמה, והוא אהוב לפני השי"ת. ועי"ש בספ"ג דאפי' אם למד זמן מועט בכוונה רצויה "מעטת כל מה שלמד עד הנה שלא לשמה נתקדש ונטהר על ידו ושתל העת קטן שכיון בו לשמה". וכ"כ ההפלאה (בפתחא זעירא אות כ') שאל ידי לימודו לשמה באחרונה הרי הוא מחיה את כל הלימוד הקודם שהיה שלא לשמה, שהוא כגוף בלי נשמה וכו' ע"ש.

ועי' בהקדמת האגלי טל שאף העסק שלא לשמה הוא מצוה בעצם, ובזכות זה יגיע לעשות לשמה. ועי' אג"מ או"ח א סי' כ [בדעת רבינו יונה] דחשיב מצוה רק מחמת שסופו לבא לשמה, אבל מי שלא עתיד לבא לשמה ל"ח מצוה.

עסק כל חייו שלא לשמה

בנפח"ח שם (ספ"ג) כ' דגם מי שכל חייו עסק שלא לשמה ג"כ חייבים לנהוג בו כבוד דכיון שעסק בה בתמידות אין ספק שלפעמים היתה כוונתו גם לשמה, שהרי זו הבטחת חז"ל שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

אבל השו"מ כ' בדברי שאול על מגילה יח. דמי שכל חייו עסק שלא לשמה ולא הגיע למדרגת לשמה, נוח לו שלא נברא.

המשיב דבר (סי' מ"ד) הביא דהעולם רגילים לפרש דמתוך שלא לשמה בסוף ילמוד לשמה, אבל בסנהדרין קה: מבואר לא כן דהלימוד לזה הוא מבלק שבשכר ארבעים ושנים קרובות שהקריב [שלא לשמה] זכה ויצאה ממנו רות. הרי דהוא עצמו לא בא מתוך כך לשמה. אלא הפי' בא לשמה שהוא זוכה שיצא ממנו דור שיעשה לשמה.

הרב ישראל קרויזר

רמב"ם (שמיטה ויובל פי"ג ה"ג) כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען, ובהלכה י"א, יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם, אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותן הארצות, ובביזתן ככל ישראל.

מבואר ביהושע פרק כ"א דגם בעבר הירדן קיבלו הלויים ערים ומגרשים מבני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה, כדכתיב לבני מררי למשפחותם ממטה ראובן וממטה גד וגו', וכן בפסוק כ"ז ולבני גרשון ממשפחת הלויים מחצי שבט המנשה וגו', וא"כ בהכרח דהאיסור דנחלה לא יהיה לו הוא גם בעבר הירדן, משום דאם בעבר הירדן לא נאמר האיסור א"כ מדוע בני גד ובני ראובן היו צריכים להפריש ערים ללויים ומדוע לא נחלו בעבר הירדן, וגם לא מצאנו ששבט לוי קיבל נחלה בעבר הירדן, ועוד מבואר להדיא בסיפרי עה"פ ונחלה לא יהיה לו דהאיסור הוא גם בעבר הירדן, וכדביאר רש"י בדברים י"ח וכן הרמב"ן שם דהאיסור דנחלה לא יהיה לו הוא גם בעבר הירדן.

וא"כ יש להעיר מדוע כתב הרמב"ם שבני לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען, והרי גם בעבר הירדן לא נחלו הלויים וא"כ האיסור דנחלה לא יהיה לו אי אף בעבר הירדן, וארץ כנען בכל מקום היא ארץ ישראל המערבית, (אף אם עבר הירדן גם כן היה חייב במצות התלויות מדאורייתא בזמן עולי מצרים וכדחוכיח החזו"א ע"פ הגמ' בערכין דמשגלו בני גד ובני ראובן בטלו יובלות דאין כל יושביה עליה ומזה ראה דחייב מצות התלויות בארץ היה מדאורייתא בעבר הירדן במקום בני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה), מ"מ עבר הירדן אינו נחשב ארץ כנען. וכדכתיב כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען. וכן הרמב"ם כתב בדיני ערי מקלט בהלכות רוצח פי"ח ה"ב וז"ל ושש ערים היו, שלש הבדיל משה רבינו בעבר הירדן ושלוש הבדיל יהושע בארץ כנען עכ"ל, הרי שעבר הירדן לחוד וארץ כנען לחוד. וכן כתב הרמב"ן במדבר כ"א א' וז"ל והכתוב לא יקרא ארץ כנען סתם מעבר לירדן מזרחה, כמו שאמר (להלן לד ב) ארץ כנען לגבולותיה, וא"כ צ"ב אמאי כתב הרמב"ם דהאיסור דנחלה לא יהיה לו היא דוקא בארץ כנען.

אלא א"כ נדחוק דמה שכתב הרמב"ם ארץ כנען, לאו דוקא הוא אלא הכונה לכל הערים שישבו בהם עמי כנען, וכמו שכתב בדרך אמונה בדברי הרמב"ם הנ"ל שכתב ארץ כנען כתב הדר"א שזה כולל גם את קיני קניזי וקדמוני. אמנם ארץ כנען בסתם בכ"מ הוא מעבר הירדן ימה, אך אפשר שבכללות תקרא כל ארץ מתנת אברהם ארץ כנען.

עוד יש להעיר במה שכתב הרמב"ם דיראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם יצחק ויעקב וירשוה בניהם, יש לדון לפי מה שהבאנו לעיל מיהושע כ"א דמבואר להדיא דגם בעבר הירדן לא נחלו הלויים אלא רק קיבלו ערים ומגרשים מהשבטים, דהיינו דהאיסור דנחלה לא יהיה לו הוא אף בעבר הירדן, א"כ לכאורה מדברי הרמב"ם אלו יש ללמוד דס"ל דגם עבר הירדן הוא בכלל הארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם יצחק ויעקב, וכן שיטת הרמב"ן בדברים פ"ב דהרפאים שהובטח לאברהם אבינו הם הרפאים שישבו בעבר הירדן.

ומצאנו בזה מחלוקת ראשונים שיטת רש"י בדברים ג' י"ג עה"פ ההוא יקרא ארץ רפאים כתב רש"י היא אותה שנתתי לאברהם דהיינו דהרפאים שישבו בעבר הירדן היא אותה הרפאים שניתן לאברהם אבינו בברית בין הבתרים שהם מז' עממין שנכרת עליה ברית, וכל זה רק בארץ הרפאים ששם ישבו חצי שבט המנשה אבל בעבר הירדן במקום שישבו בני גד ובני ראובן זה לא היה מז' עממין, וכן ביאר להדיא בחידושי מרן ר"ז הלוי עה"ת פר' מסעי, וא"כ גם לא נכרת עליה ברית על מקום בני גד ובני ראובן, והאור החיים בפר' דברים ובפר' מטות כתב להדיא דברור לוי דעבר הירדן לא היתה בכלל ז' עממין, וכן כתב הרד"ק בתהילים קל"ו. ובכ"ד כ' הרמב"ן להדיא דארץ סיחון ועוג מנחלת ישראל היא.

וראיתי בשם החזון יחזקאל דמוכיח דלשיטת הרמב"ם עבר הירדן הוא בכלל ז' עממין מזה גופא דכתב הרמב"ם שדין זה היא בארץ שנכרתה עליה ברית ולמד החזון יחזקאל דהיות ובעבר הירדן גם לא נחלו הלויים מזה ראה דגם עבר הירדן בכלל הארץ שנכרתה עליה ברית, וכדביארנו.

הרב נתן פלד

כת' בתורה (נשא ז, ט) 'ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו, ביאר רש"י כי באלו 'משא דבר הקדושה... לפיכך בכתף ישאו'. ויש לחקור בגדר הציווי האם הוא דוקא 'בכתף' או דאפשר ג"כ לשאת הכלים בידיים, ובלבד שלא ע"י בהמה או בעגלה. מלשון הפס' לכאורה משמע דכתיב בהדיא 'בכתף ישאו' ופשוטו כמשמעו. [כן הסכימו כמה ת"ח ור"י שליט"א]. ועדיין יל"ע דאפשר ד'בכתף' לאוו דוקא רק דרך הרגילות לשאת ליל' דיותר קל בכך, רק דכת' כתף ועיקר הענין הוא שלא ע"י ד"א. וא"ת א"כ לל' כתף יאמר דבני קהת בגופם יקחו, והם יעשו כראות עיניהם. אולי י"ל דאפשר לשאת ביד אך כתב כתף לאמר דצריך לשאת ב'גובה הכתף' ומעלה ולא ממש בכתף.

א.ראיות שנשאו דווקא בכתף ולא בידיים:

א. כ' הר"מ (כלי המקדש פ"ב הלכה יב ג) "בעת שמוליכין את הארון..אין מוליכין אותו..לא על העגלות... אלא מצוה לנטלו על הכתף...". וכן בחינוך מצוה שע"ט שנצטוו הכהנים שישאו הארון על הכתף. ביאר את שורש המצוה...ע"כ ראויו וכשר לשאת בכתפי האנשים הנכבדים והמקודשים שבנו... כל ענין מצוה זו מבואר בכתוב והוא שישאו הכהנים והלויים הארון בכתף בעת שיצטרכו לנשאו ממקום למקום, כגון בעת מלחמה או לשום דבר אחר ולא ישאוהו בעגלה ע"ג בהמה. ומדבריהם משמע לכאן שבכתף דוקא, דאל"כ הוה להו לפירושי. ויש לדחות דא"כ למה כתבטו שאסור בעגלה ובהמה טפי, הו"ל לאשמועינן דאף ביד אסור. ב. במשנה שבת (צב.) למדים אדם שהוציא בכתף ויצא מרשות לרשות דחייב, שכן הוא משא בני קהת בכתף בלבד, מדכת' בכתף ישאו, ובדין המוציא ביד בין ימינו בין שמאלו חייב, כ' רש"י דהוא דרך ארעא לשאת בימין ושמאל וחיך, למה לא כ' דלמדים מבני קהת דלכאורה נשאו גם בידיים, אלא ודאי שבדין זה לא למדים מבני קהת, כיון דבני קהת נשאו דוקא בכתף ולא בידיים. ולכן כ' רש"י "דלענין כתיפו יפה האי טעמא". ג. בפנ"י (שם) מק' כיון שבכתף לאו דרך העולם, א"כ לתוס' שבת (ב.) דממה שהיה במשכן לבד א"א לחייב אא"כ יש סברא לחייבו. וכאן בכתף א"א לחייב משום סברא כלל ורק מדין זה שהיה במשכן שלקחו בכתף בני קהת, וא"כ למה כ' שהחייב לנושא בכתף נלמד מבני קהת. ותי', דרק במשא בני קהת מצינן בהדיא דקריה רחמנא "מלאכה" דכ' (במדבר) ..לעשות מלאכה. זאת עבודת בני קהת..וא"כ כיון שעיקר עבודת ק"ק שהוא הארון היה בכתף אלמא דמיקרי מלאכה ע"כ. ואם ת"ל ד'בכתף' הוא לאו דוקא אלא ג"כ בידיים, מה צ"ל הפנ"י דזה "מלאכה", הרי סברא פשוטה לחייב בידיים דהוא דרך ארעא, אלא מוכח דבכתף דוקא. ולאחר יגיעה מצאתי דהיריעות שלמה חוקר חקירה זו בר"מ, ומסיק ג"כ (הל' בית הבחירה פ"ג יב) דמשמע דוקא בכתף. ולבאר עומק הענין דנשיאה דוקא בכתף ראיתי דברים נפלאים בהעמק דבר להנצי"ב עה"פ 'בכתף ישאו דמק' 'בבדים' ישאו מבעי, וממילא נישאת בידיים או בכתף? אלא בא לרמז שבשעת משא כלי קודש אלו יש להם בעצמם להיות מרכבה לשכינה. וא"כ עליהם להיות דבקים במחשבתם בדעת אלקות, וזה הכח של דעת הוא כמות של אחורי הראש, והוא בכתף.

ב.נשיאת המת בלוייה בכתף מדין נשיאת הארון:

בראשונים ובאחרונים דימו דהדין דנשיאת המת לנשיאת הארון והביאו ראיה מהפס' בכתף ישאו, כיון דחזינו בארון ה' דנושאים בכתף דזהו כבודו, ילפינן דה"ה שנושאים המת אין כבודו אלא בכתף (כתב סופר יו"ד קעה, מהר"ץ חיות סי' ו, מהר"ם שיק חיו"ד שנא). ברמב"ם (אבל פ"ד ה"ב) כ' "וסובלין את המת על הכתף". וכ' הכס"מ ז"ל "אורחא דעלמא נקט אבל אם ירצו לנשאו בידיהם נושאין". ולכאורה דברי הכס"מ צ"ע וכבר הקשו עליו, א. כיון דהר"מ כפל את לשונו גם בפ"ד ה"ב, וכן בפ"ג ה"א דמצוה מדבריהם לשאת המת על הכתף, א"כ משמענו דנשיאת המת היא דוקא בכתף ולא אורחא ארעא נקט. בפרט דידוע דהר"מ כ' חיבורו הכל בכתב יד ה' עליו השכיח וכל דבריו מזוקקים שבעתים. דכ' בדרשת מהר"י אבן שועיב (תלמיד הרשב"א) פר' ויחי בשם הרמב"ן לישא רק בכתף (ציוני מהר"ו). ב. דהנה הר"מ מזכיר דין כתף גם בכלי המקדש וגם במת. ולמה לא כ' הכס"מ בכלי המקדש דלאו דוקא כמש"כ באבל, ומיכח דגם לכס"מ פשוט דבארן דוקא בכתף משום ד'דרך כבוד' בכך. שוב יהיה צ"ע מה החילוק בין מת לארון ה'.

ג.אליבא דהלכתא, מצינו מנהגים שונים בנשיאת המת:

ב"ר"מ (שם) פסק 'וסובלין את המת על הכתף'. בשו"ע (יו"ד שנה ס"ג) ברמ"א: 'ולוקחין...המטה על כתפיהם...'. וראיתי במנחת אלעזר (ח"א כז) 'ולתלמידי חכמים...חוב קדוש להובילו על הכתפים מביתו עד מקום הקבר'. אך כיום למעשה לא מצינו שנושאים המת בכתף אף לא חלק מהדרך כמו שמובא באחרונים, כשמגיעים לכניסה לביה"ק יש להוציא את הארון מן המכונית ולשאת את המת עד הקבר על הכתף' וצ"ע למה אין נוהגים ככל המבואר לעיל???? בעיה"ק טבריא ראיתי אצל זקני שנשאוהו בניו בכתף, וכן היו חלוצי כתף. ובבית מועד מצאתי שכ' שמהגה תימן לשאת בכתף ויש שנושאים בידיים מחסרון ידיעה. ונסיים בדברי המהר"ץ חיות (שם). ואולם במדינתנו ברוב הקהילות יכולים לשאת המת בכתף בלי שום מניעה ומוחה לכן ישארו כמנהגם שנהגו מאז בנשיאה בכתף ולא ישנו, כיון שהראינו שהוא מנהג ותיקון מזמן האבות והנביאים והתנאים והאמוראים, עכ"ת. ונזכה לתחיית המתים ובהמה"ק בב"א.

נושאי הפרשיות הקרובות

בהעלותך - עוסק במצוה
שלח - ציצית
קרח - פדיון הבן
חוקת - פרה אדומה

ד"ת להנ"ל [יתקבלו רק עד 700 מילים]
אפשר להניח בתיבה שבפתח אוצה"ס בית יוסף רח" שד"ח.
או לשלוח בדוא"ל הנ"ל.
אין המערכת אחראית להחזיר ד"ת או דיסקים שנשלחים למערכת.

הערות והארות לחידו"ת שבגליון

ניתן לשלוח לדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net
או בתיבת "עומקא דפרשה".
המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא.
(בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

בזמן מותן תורתנו
נעלה את ברכתנו
להני ת"ח המתייגעים באהלה של תורה
ומעלים את חידושיהם בעומקא דפרשה
ללמוד וללמד
ולקחת חבל בהעתקת השמועה
ובגילוי חידושי תלמיד ותיק.
יה"ר שיושפע שפע ברכה
לכל הכותבים בעבר ובעתיד
להתברך בשנת עליה בקניני תורה
ויפתחו בפניהם שערי אורה,
ויזכו לעסוק בה מתוך הרחבת הדעת
בריות גופא ונהורא מעליא.

ביקרא דאורייתא
מערכת "עומקא דפרשה"

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

נושא	זמן	מקום הלימוד
גמרא עיון	7:00-8:00	ברכפלד (גמיש)
גמרא מפעל הש"ס	6:45-7:45	ברכפלד
דף יומי	9:00-12:00	גמיש
דף יומי	12:00-13:00	חניכי הישיבות אוה"ח 25
משניות / עיוני	9:00-1:00	ברכפלד
קידושין עיון	9:00-1:00	אזור הגבעה הדרומית
עיון	7:00-8:00	חניכי הישיבות נתי"מ 77
עיון	7:00-8:00	ברכפלד
איסור והיתר	9:00-1:00	חניכי הישיבות אוה"ח
זבחים אפשרות להצטרפות לכולל	9:00-1:00	שיח יצחק
גמרא בקיאות	9:00-1:00	ברכפלד או ק"ס
הלכות נדה	9:00-1:00	חניכי הישיבות אוה"ח
גמרא	4:00-7:00	זכרון משה
דף יומי	4:00-7:00	ברכפלד
בקיאות	4:00-7:00	חברון שד"ח
דף יומי	4:00-7:00	אזור זכרון משה
נדה	4:00-7:00	אוהל מנחם
בקיאות	2:30-3:45	חניכי הישיבות אוה"ח
מ"ב ס' ל"ב ה' סת"ם	3:00-4:00	בית תפילה
ה' שבת	4:00-7:00	אזור היכל יצחק
גמ'	4:00-7:00	שיח יצחק
בק'	5:00-7:00	אזור היכל יצחק
גמרא - כעמ' ליום	8:30-10:00	אזור ביה"כ המרכזי
עמ' ליום	9:00-1:00	אזור היכל יצחק
דף יומי	8:30-10:00	ר' עקיבא ברכפלד
דף יומי	9:00-10:30	אזור המרכזי
עדיף אלו מציאות	10:00-11:00	אזור קמ"ח
2 דף לחודש	9:00-10:30	אור יחזקאל
גמ'	9:00-11:00	בית יצחק
קנין ש"ס	9:00-10:00	פתוח
דף או עמוד יומי	8:00-10:00	ברכפלד
הלכה הספק	9:00-10:30	מאור חיים
סוכה	9:00-11:00	פתוח
גמ'	9:00-10:30	יהודה הנשיא
גמ'	9:00-10:30	נרות זכריה

גליון זה יוצא בחסות

"אהבת חסד"

שע"י הרב
אלחנן ברונר שליט"א
יישר כוחם וחילם

הרחבת הגליון
נתרם ע"י

הרב דב יוסוביץ שליט"א
להצלחתו ולהצלחת ב"ב
ישר כוחו וחילו

גליון זה יוצא בסיוע

"הפצת ספרי קודש בבתי כנסת ברחבי הארץ"

איציק - י. בלוי
טל. 052-7662454

סיון תשס"ט

ובאו כולם בברית יחד עליונים ששן

בבכל שנה אנו שמחים להודיע לציבור לומדי התורה על

"לילה שכולו תורה" בליל חג השבועות

בביהכ"נ "זכרון דוד" רח' שד"ח 13
במהלך הלילה ימסרו שיעורים מפי טובי הרבנים שליט"א

סדר הלילה

מורנו הגאון רבי מאיר קסלר שליט"א מרא דאתרא	12:00
הגאון רבי שמואל חיים דומב שליט"א רב קהילת חניכי הישיבות הגבעה הדרומית	12:30
הגאון רבי חיים שחטר שליט"א רב ביהמ"ד זכרון דוד	1:00
הגאון רבי יצחק לוקסנבורג שליט"א רב שכונת נאות שמחה	1:30
הגאון רבי שבה צבי רוזנבלט שליט"א רב ביהמ"ד שיח יצחק	2:00
הגאון רבי זליג ברוורמן שליט"א רב ביהמ"ד אהלי ספר	2:30
הגאון רבי שלמה מילר שליט"א ר"מ ישיבת כנסת יצחק	3:00

ציבור בני התורה מוזמן ליטול חלק בלילה זה לכבודה של תורה

קובעי עיתים